

Hur stor är PG Wodehouse?

Bengt Malmberg

Hur skall P.G. Wodehouses författarskap värderas? 1936 tilldelades han *The Awarded Medallion* av Mark Twain Society. Året därpå höll Hilaire Belloc sitt berömda radiotal till USA i vilket han utnämnde Plum till 1900-talets störste författare på det engelska språket, *the head of my profession* som han uttryckte det. Uttalandet vållade stor uppmärksamhet och avund bland vissa av hans kollegor, t. ex AA Milne, författaren till Nalle Puh och den berömda deckaren *Röda husets gåta* mm.

Den 21 juni 1939 bekräftades Bellocs omdöme då Wodehouse tilldelades ett hedersdoktorat i litteratur vid Oxfords universitet. Universitetskanslern yttrade (på latin) i engelsk översättning:

"Behold the magic author, more skilled than any other.

In pleasing minds of men and moving them to laughter. A host of characters he has created, then endowed each one with traits incomparably absurd. Who knows not well that youth, rich, friendly, open-handed, who may not move or act without his staunch Achates, Himself a subtle plotter, and stern sartorial mentor? Can any fail to know that talkative and rotund chap whose uncles, nephews, cousins – the whole household – lead lives awash in marvels (so at least he tells us)? Far-famed is Clarence, master of ancestral lands and of his own prized pig – and Psmith ("Leave everything to him"). Augustus too, who pores upon the newts' amours – and all those others, born to stranger stars. And yet he turns not up his nose at human follies but, rather, kindly notes them and finds them cause for mirth. And though he fills his books with lively, common language, his prose runs not about on awkward feet, for he is polished, witty, and most ardent lover of unblemished writing.

What more? The man we all know does not need my praise to introduce him. I present to you that great guy – should I say our Petronius or Terence? – Pelham Grenville Wodehouse, member of the Royal Society of Literature, so that he may be admitted, for honour, to the degree of Doctor of Letters."

*Sir H J C Grierson & P G Wodehouse.
Hedersdoktorer i Oxford 1939.*

PG Wodehouse stod 1939 på höjden av sin berömmelse. Under de 24 år som gått sedan publiceringen av *Something Fresh* hade han erövrat världen med sina Jeeves- & Blandingsromaner men också under 15 år varit USA:s ledande librettoförfattare i de musicals han skapade med Bolton och Kern. Två år senare skulle Plum inte vara värd ett pence i England efter de famösa Berlin-talen, som under lång tid skadade hans rykte. Hans återupprättelse officiellt dröjde till 1 jan 1975 då han dubbades till Knights Commander of the British Empire.

Min avsikt är att söka redovisa något av hur hans författarskap värderats under de 50 åren från 1920-talet till hans död år 1975. Jag går inte in på alla biografier och avhandlingar skrivits, senast Robert McCrums *P.G. Wodehouse, A Life* utan bygger artikeln på tidnings- och tidskriftsartiklar under 50 år.

75 år som författare

PG Wodehouse var *född till författare* har flera kritiker ansett. Redan som 20-åring påbörjade han en omfattande produktion av pojkböcker och kåserier för vuxna i olika tidskrifter: *Punch*, *The Globe* m.fl. och han lärde sig att skriva snabbt. Detta medförde att han kom att bli enormt produktiv under sitt liv och böckerna såldes i många miljoner exemplar. I *Performing Flea* 1953 nämner Plum, att hans första 66 böcker sålts i över 10 miljoner exemplar, ett enormt antal för den tiden. Till detta kom alla korta historier i tidningar och magasin, artiklar, musicals, filmmanus. Många av hans historier ingår också i antologier av skilda slag. Tänker vi oss ytterligare 50 års utgivning av hans verk hamnar man kanske på hundratalet milj. exemplar. Och hans verk kommer ut i ständigt nya upplagor. Ser vi alltså till *omfattningen* tillhör han världens mest lästa författare. Mycket få författare i England har dessutom utnämnts till hedersdoktor, vilket också vittnar om kvaliteten.

Språket hans adelsmärke

Språkbehandlingen har alltid ansetts vara hans styrka. Hans främsta geni ligger i formuleringskonsten med inbyggda liknelser som skapar en drastisk situationskomik. Få författare anses ha påverkat det engelska språkets så starkt. Han blev en nyskapare av uttryck, metaforer, satsbildningar, klassiska alluderingar, intriger och subintriger. Han behärskade både brittisk och amerikansk slang och är en outstanding historieberättare. Några typiska uttryck:

"He climbed into the bed when it came around the second time". Bertie: "My uncle George discovered that alcohol was a food well in advance of modern medical thought". Hundar: "The Aberdeen terrier gave me an unpleasant look and said something under his breath in Gaelic." Jeeves materialiserar: "It was the soft cough of Jeeves's which always reminds me of a very old sheep clearing its throat on a distant mountain top."

Wodehouses historier vimlar av dessa *nifties*. Evelyn Waugh om Plum: *"One has to regard a man as a Master who can produce on average three uniquely brilliant and entirely original similies to every page"*. Richard Osborne samlade dem i *Wodehouse Nuggets*.

Wodehouses klassiska utbildning framgår ofta i hans citat men också av språkets uppbyggnad. I en intervju med Torsten Jungstedt 1970 nämner han den latinska grammatikens betydelse, satsbyggnaden och språkets egen logik som viktig för hans berättarstil.

Wodehouses stora inflytande på det engelska språket och samhällsandan påpekas av flera. Det går inte en vecka utan att man i pressen citerar eller refererar till Wodehouse. Han har skapat en begreppsvärld som lever. *A poet of communication* ansåg en kritiker.

Odödliga figurer

Wodehouses figurer har enligt kritikerna blivit odödliga begrepp i samhället och litteraturen, särskilt Jeeves. Hans hjältar jämförs med Conan Doyles´ Sherlock Holmes / Dr Watson eller Cervantes´ Don Quixote / Sancho Panza i berömdhet. Varje person har sina karaktärsdrag som återkommer i verken oföränderliga och oberoende av tidens gång. Läser man en Jeevesroman från 1930- eller 1970-talet är förväntningarna lika självklara. Bertie blir inte äldre än de 24 han startar med. Lord Emsworth är mycket långlivad: han föddes på 1860-talet men diskuterar FN på 1950-talet.

Plums persongalleri är något stereotypt har flera påpekat. De unga männen och kvinnorna är 25 resp. 20 år. Fastrar är ofta vrånga medan äldre herrar är sympatiska (om de inte är ute efter Dronningen förstås). Negativa kritiker hävdar att Wodehouse bara skrev tre till fyra romaner vilka han varierade som ett musikverk: tema med variationer.

Några specifika omdömen om verken: Vissa har pekat på stilutvecklingen under intryck av de teater- och musicalstycken han skapade där replikföringen var central och koncentrerad. Böckerna var musicals utan musik. De akuta situationerna är uppbyggda utifrån teaterns krav på dramatik och koncentration vilket ger en drastisk situationskomik.. Andra har påpekat den jämna höga standard hans verk håller, vilket förklaras av det grundliga arbete han lade ned på varje bok, från de förberedande uppslagen till den färdiga texten. En bok bearbetade han enligt egen uppgift 35 gånger innan han blev nöjd och han arbetade 90 % av sin tid.

Enhällighet råder om att Wodehouse är Englands störste humoristiske författare. ”Wodehouse vet precis *vad* han vill säga och *hur* han vill säga det”. (John Hayward i BLM 1939)

Kritisk – samhällsengagemang?

Wodehouses berättelser är ytliga, saknar djup och samhällsengagemang anser några. De pekar på den begränsade värld Plums historier rör sig i, *the leisure class* runt första världskriget. Reellt arbete hör till undantagen i och äger oftast rum i Plums värld: journalister, präster, författare, samt de tjänande klasserna. Undantagsvis planer på ett soppök vid Piccadilly. Anthony Burgess påpekade att han får oss att skratta varför något budskap i böckerna inte behövs, *formen* är mer än tillräcklig.

Även det brittiska vädret skildras missvisande anser någon eftersom det råder ständig sommar och högtryck med månsken om nätterna. (Tre noveller tilldrar sig faktiskt om vintern)

Berlintalen 1941 medförde en allvarlig vändpunkt i kritiken av Wodehouse då man påtalade hans "förräderi" i den rådande krigssituationen.

George Orwell diskuterar i sin artikel *In Defence Of P.G. Wodehouse* 1945 hans samhällsmedvetenhet och förklarar Berlinradiotalen utifrån en analys av Plums hela författarskap. Wodehouse förblev i den värld han funnit lämplig för sina säljande historier efter framgången med *Something Fresh* och *Jeeves* 1915-20. Av dem kunde man ev. få uppfattningen att han var kritisk till den engelska adeln eller de sysslolösa drönarna, men han accepterade dem på samma sätt som han accepterade och älskade den engelska internatskolan. Han var fixerad vid sin skoltid hela sitt vuxna liv levde kvar i det England han lämnade 1939. Även Osborne noterar att Wodehouse är den bästa uttolkaren av skolkoden – men också *offret* för den. I många historier vänder han tillbaka tills skoltiden: vuxna börjar bete sig som skolungdomar och vice versa.

I en radiointervju med Harry Flannery undrar Wodehouse om *the kind of people and the kind of England I write about will live after the war!* Han var enligt Orwell totalt omedveten om samhällsutvecklingen under interneringsåret. Wodehouse hamnade i kläm mellan två intressen: *Tysklands önskan* att stå väl med USA inför angreppet på Sovjet och *England behövde* en syndabock i propagandakriget. Bortglömt var hur han i *The Code of the Woosters* 1938 drev med de brittiska nazisterna i avsnittet om Roderick Spode och *The Black Shorts*. Likaså hur Hitler förlöjligas i en Mullinerhistoria när man diskuterar hans embryomustasch men underförstått anas anknytningen till Hitlers ambitioner.

Lenin och Trotskij förekommer i *The Clicking of Cuthbert* där någon missar en putt på grund av en bombkastare mot Lenin: nationalsporten i Ryssland enligt författaren Vladimir Brusiloff. Denne berättar glatt för Cuthbert att tre av hans fordringsägare försvunnit i senaste

Roderick Spode / Earl Sidcup grundaren av Saviours of Britain eller *The Black Shorts*.

massakern på bourgeoisin. Komisk satir blev Wodehouses budskap!

Wodehouse var populär i Sovjetunionen under 1920-talet men förbjöds efter 1929. Man ansåg att han erbjöd det engelska proletariatet en verklighetsflykt, men erkände att han var en stor humanist och historieberättare. Han är oerhört populär igen efter 1991 med över 50 böcker översatta.

I *By the Way Book* 1909 hittar man dock många politiska satirer över politiska förhållanden i samhället: anarkisten Bill Bloggs, suffragetterna, miljöproblem och fyllnadsvälden. I månadskalendrarna *ironiserar* Wodehouse regelbundet kring de dagsaktuella politiska frågorna, spec. Tysklands flottupprustning. Han var klart medveten om samhälls-problemen men de passade inte in i den typ av historier han berättade. Han kan sträcka sig till att låta Bertie Wooster ofrivilligt delta i en protestmarsch i *Fastrar är inga gentlemän*. Och i *Ring for Jeeves* sänds Bertie iväg på en kurs i ”skoputsning, strumpstoppling, bäddning och enklare matlagning” inför den kommande revolutionen. Den viktorianska moralen, det edwardianska samhället och den Woosterska gentlemannakoden var basen för hans berättelser.

Auberon Waugh berör i *Wodehouse has the Last Laugh* 1981 hur Wodehouse levt under två världskrig, de ryska och fascistiska diktaturerna, det brittiska imperiets fall och tredje världens frigörelse utan att det märks i hans verk. Berlinepisoden kommenterar Waugh: ”Politiker... kan förlåta nästan allt: subversiv verksamhet, revolution, att bli motsagda, att avslöjas som lögnare eller förlöjligade men de kan aldrig förlåta att bli ignorerade.” Detta anser han till en del förklara den sena dubningen till *Knigh*t. Man lade locket på för att dölja allt sitt tvivelaktiga agerande.

Wodehouses sociala engagemang tog sig ofta uttryck i hans ställningstagande för de svaga mot översittare, i hans humoristiska satirer över hyckleri, konvensansens företrädare, "fina" författare, ogina fastrar m.fl. Milne blev föremål för hans satir i *The Mating Season*.

No sex please, we are british!

Wodehouses gränsdragningar betr. kärleksskildringar har man sökt förklara med den kyska viktorianska moral han uppfostrades i. Och man har undrat över hans eget äktenskap. Plum träffade sin blivande fru 3 augusti 1915 och redan 30 september var de gifta. Äktenskapet var lyckligt men förblev barnlöst vilket man trott bero på att Plum fick påssjuka i 20 årsåldern och troligen blev steril.

Men visst finns det exempel på skildringar med större känslodjup, t.ex. i *Uneasy Money* 1917 (där huvudpersonerna för djupa moraliska förtroendediskussioner); *The Coming of Bill* 1920 (ett "idealäktenskap" i kris). I andra verk ligger det dock mera den nivå som man finner i skildringen av återföreningen av paret "Soapy" och Molly Molloy efter en längre tids åtskillnad. Soapy föreslår lite diskret att de skall bege sig till hans svit på hotellet, men Molly säger sig föredra en festmåltid på restaurang.

Två uppfattningar om Plum

Lättviktig, *lowbrow*, ytlig, maskulina skämt, politisk idiot, antisemit (judiska namn på Hollywoodmagnaterna), rasist, ointellektuell (*He read more books not worth reading than any man in England*) **eller** Mästare i språkbehandling, outstanding historieberättare, Englands främste humorist i alla tider, Englands nationalmonument (New York Times inför 85-årsdagen), en av de odödliga författarna.

Att PG Wodehouse engagerat och engagerar nya läsare är uppenbart. Evelyn Waugh berömda BBC-tal återgivet på Penguinböckerna baksidor citeras ofta: *Mr Wodehouse's idyllic world can never stale. He will continue to release future generations from captivity that may be more irksome than our own. He has made a world for us to live in and delight in ...the gardens of Blandings Castle are the original gardens from which we are all exiled.*

Georg Svensson skrev 1976 att Wodehouse lät klockan på Blandings stanna kl. 12 en solig sommardag någon gång under första världskriget.

Engelskspråkiga kritiker ifrågasätter möjligheten översätta Plums verk till andra språk. (Sverige toppar listan med 73 verk) Han skulle ha varit otänkbar i andra kulturer, men blev en god representant för det engelska kynnet trots att han vistades större delen av sitt liv utomlands. Även de humorbefriade nazisterna påverkades genom att sända en agent förklädd till golfspelare till England. (C. Hensher). Även engelske ambassadören i Washington bidrog: ”att tilldela Wodehouse Knightvärdigheten vore att konfirmera hans bild av en engelsman: Bertram Wooster!”

Wodehouses storhet framgår också av hur många översättningar till andra språk som finns. I Heinemans hyllningsbok 1981 toppas listan av svenska översättningar före de holländska om man inte räknar de italienska med många olika översättningar av samma verk. Idag är han översatt till över 20 språk och läses på originalspråket i många länder.

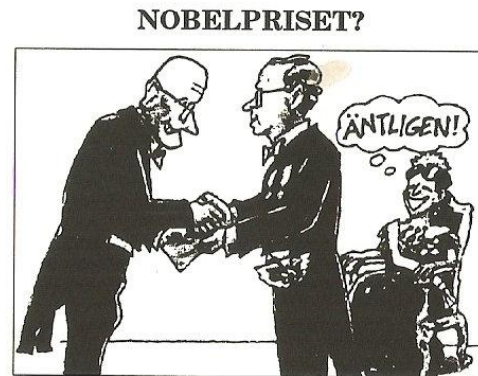
Wodehouse låter själv värdera sig av den ryske författaren Brusiloff i *The Clicking of Cuthbert*: ”No novelists any good except me. Sovjetski- yah! Nastikoff –bah! I spit me of zem all... P. G. Wodehouse and Tolstoi not bad. Not good, but not bad. No novelist any good except me.”

Nobelpriset?

Får vi uppleva Sven Sahlin i börshuset ropa *Äntligen!* i framtiden? Prejudikat finns för postumt pris: Dag Hammarskjöld och Erik Axel Karlfeldt. Den senare var akademiens ständige sekreterare i tjugo år vilken merit Plum dessvärre saknar. Åtta engelsmän fick priset under 1900-talet men flera av de mest lästa förbigicks (Graham Greene, Agatha Christie, JRR Tolkien t.ex.).

James Heinemans jubileumstal 1981 är en träffsäker sammanfattning av PG Wodehouses storhet:

We don't collect Wodehouse; he collects us!

Nya Söndagsnisse STRIX 8:2002. Martin Heap.